

Selma Lagerlöf

LIOVENŠIOLDŪ ŽIEDAS
ŠARLOTA LIOVENŠIOLD
ANA SVERD

Iš švedų kalbos vertė Eugenija Stravinskienė

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-9955-13-773-3

Skrifter av Selma Lagerlöf
LÖWENSKÖLDSKA RINGEN
CHARLOTTE LÖWENSKÖLD
ANNA SVÄRD
Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 1961

© Vertimas į lietuvių kalbą, *Eugenija Stravinskienė*, 1999
© UAB „Jotema“, 2018
Redaktorė *Renata Buinickienė*
Viršelio dailininkė *Vilūnė Grigaitė*
Maketavo *Teresė Vasiliauskienė*

SL 250. 37 sp. l. Užsak. Nr. 45515. Tiražas 1500 egz.
UAB „Jotema“, Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
Tel. 8 37 337695, el. p.: info@jotema.lt
www.jotema.lt
Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė“, B. Brazdžionio g. 23, 48184 Kaunas

LIOVENŠIOLDŲ ŽIEDAS

Gerai žinau, kad kadaise būta pasaulyje žmonių, kurie visai nesuprato, kas yra baimė. Girdėjau pasakojant apie daugybę tokių drąsuolių, kurie mėgdavo eiti vos per naktį užšalusiu ledu arba neapsakomai džiaugdavosi gavę pajodinėti baikščiais arkliais. Taip, pasitaikydavo netgi tokių, kurie neatsisakydavo sulošti kortomis su pačiu junkeriu Alegordu, nors puikiai žinodavo, kad šis suka ir todėl visad laimi. Aš pažįstu net keletą tokių bebaimių esybių, kurios drįsta leisti į kelionę penktadienį arba sėstis prie pietų stalo, padengto trylikai žmonių. Bet vis dėlto kažin ar kuris iš jų visų būtų drįsęs užsimauti ant piršto baisyjį žiedą, priklausiusį senajam generolui Liovenšioldui iš Hedebiu.

Tai buvo tas pats senasis generolas, kuris įgijo Liovenšioldams ir vardą, ir dvarą, ir grafo titulą, ir kol Liovenšioldų giminė gyveno Hedebiu, jo paveikslas kabojo didžiojoje svetainėje, viršutiniame aukšte, tarp langų. Tai buvo didelis paveikslas, nuo grindų iki lubų, ir iš pirmo žvilgsnio atrodydavo, kad ten pats Karolis XII su mėlynu švarku, didelėmis zomšinėmis pirštinėmis ir milžiniškais botfortais, tvirtai stovinčiais ant šachmatinių grindų, tačiau priėjus artyn paaiškėdavo, jog tai visai kitokio plauko žmogus.

Iš švarko apykaklės kyšojo stambus, negrabaus sudėjimo valstietiškas veidas. Žmogus, pavaizduotas paveiksle, atrodė gimęs visą gyvenimą sekioti paskui žagrę. Tačiau, nors ir labai negražus, vis dėlto buvo pažiūrėti protingas, tvirtos valios, šaunus vyras. Jei būtų gyvenęs mūsų laikais, neabejotinai būtų tapęs prisiekusiuoju tarėju ar municipaliteto pirmininku, o gal net patekęs į Riksdagą. Bet kadangi gyveno didžiojo didvyrio karaliaus laikais, tai į karą išėjo kaip vargšas

kareivėlis, o grįžo jau kaip garsus generolas Liovenšioldas, atpildo už savo nuopelnus gavęs iš karaliaus Hedebiu sodybą Bru parapijoje.

Beje, ilgiau žiūrėdamas į paveikslą pradedi apsiprasti ir su to žmogaus išvaizda. Rodos, imi suvokti, kad šitokie ir buvo tie kariai, kurie, valdovo Karolio vadovaujami, praskynė jam kelią į Lenkiją ir Rusiją. Jį lydėjo ne tik nuotykių ieškotojai ir rūmų kavalieriai, bet ir tokie paprasti ir rimti vyrai kaip šitas paveiksle, kurie mylėjo jį ir manė, kad dėl tokio karaliaus verta gyventi ir mirti.

Kai žiūri į senojo generolo portretą, kas nors iš Liovenšioldų bemat primena, kad visai ne iš tuštybės generolas nusismaukęs kairės rankos pirštinę tiek, kad paveiksle būtų matyti didelis žiedas su antspaudu, kurį mūvi ant smiliaus. Tą žiedą jis buvo gavęs iš karaliaus, o karalių pripažino tik vieną, ir žiedas buvo nupieštas tik todėl, kad Bengtas Liovenšioldas norėjo parodyti esąs ištikimas savo karaliui. Juk, be abejo, buvo girdėjęs daug pikty žodžių apie valdovą, kai kas net drįso tvirtinti, kad šis savo nemokšiškumu ir išlaidumu kone prazūdęs valstybę, bet generolas vis tiek liko jam ištikimas. Mat karalius Karolis buvo toks žmogus, į kurį panašaus neregėjo pasaulis, ir tas, kuris gyveno greta jo, suprato, kad yra gražesnių ir aukštesnių dalykų negu šio pasaulio garbė ir laimė ir kad dėl jų verta kovoti.

Panorėjęs, jog karališkasis žiedas būtų matyti paveiksle, Bengtas Liovenšioldas lygiai taip pat panoro, kad su tuo žiedu būtų ir palaidotas. Tačiau tai irgi nebuvo tuštybė. Jis anaip tol nemanė didžiutis karaliaus žiedu, kai stos prieš Viešpatį Dievą ir Jo arkanželus, bet gal vylėsi, kad tada, kai įžengs į salę, kurioje sėdi Karolis XII, apsuptas savo „kirtikų“, žiedas jam bus atpažinimo ženklas, todėl ir po mirties galės būti arti to žmogaus, kuriam tarnavo ir kurį garbino visą gyvenimą.

Taigi, kai generolo grabas buvo nuleistas į mūrinį rūsį, kurį jis pats buvo liepęs įrengti Bru kapinėse, karaliaus žiedas tebespindėjo ant kairės rankos smiliaus. Ir daug kas iš palydinčiųjų, kurie tą matė, apgailestavo, jog tokia brangenybė laidojama drauge, nes

generolo žiedas buvo beveik toks pat žymus ir garsus kaip jis pats. Buvo pasakojama, esą jame tiek aukso, kad už jį būtų galima nupirkti visą dvarą, o raudonas karneolis, kuriame buvo išgraviruoti karaliaus inicialai, irgi ne menkesnės vertės. Visi manė, jog sūnūs pasielgė labai garbingai, nesipriešindami tėvo norui ir leisdami jam pasilikti brangenybę.

Jeigu generolo žiedas iš tikrųjų buvo toks, kaip atrodė paveiksle, tai jis buvo bjaurus ir gremėzdiškas, ir vargu ar kas nors dabar jį norėtų mautis ant piršto. Bet prieš porą šimtų metų žiūrėta kitaip: tada jis buvo didžiai vertinamas. Be to, nereikia pamiršti, jog, išskyrus menkas išimtis, visi papuošalai ir indai iš tauriųjų metalų turėjo būti atiduoti karaliaus išdui, nes tada reikėjo kovoti su Giorceno* daleriais ir valstybės bankrotu, ir daugeliui auksas buvo daiktas tik girdėtas, bet niekada nematytas. Todėl taip ir atsitiko, kad žmonės neįstengė užmiršti auksinio žiedo, kuris be jokios naudos buvo palaidotas kartu su grabu. Kai kam net atrodė, jog neteisingai pasielgta, kad jis ten guli. Juk jį buvo galima parduoti kur nors svetur už didelius pinigus ir parūpinti duonos daugybei žmonių, kurie mito vien šiaudais ir žieve.

Vis dėlto, nors ir daug kas troško turėti savo rankose tokią didelę brangenybę, nė vienas iš rimtųjų nemanė jos pasisavinti. Žiedas gulėjo grabe su priveržiamu dangčiu užmūrytam rūsy, po sunkiais akmenis luitais, neprieinamas net įžūliausiam vagiui, ir buvo manoma, kad ten jis liks iki pasaulio pabaigos.

II

Generolas majoras Bengtas Liovenšiolgas pasimirė 1741 metų kovą, o tais pačiais metais, praslinkus keliems mėnesiams,

* Karolio XII ministras, ekonominės krizės metais išleidęs į apyvartą beveik visus pinigus.
(Vert. past.)

kruvinoji pakirto rotmistro Jordano Liovenšioldo, vyriausiojo generolo sūnaus, tuo metu gyvenusio Hedebiu, dukrele. Ji buvo laidojama sekmadienį, tuoj po pamaldų, ir visi, kas buvo bažnyčioje, nulydėjo grabelį iki pat Liovenšioldų rūsio, kur du milžiniški kapo akmenys buvo nustumti į šoną. Po jais mūrininkas prakirto rūsio skliautą, kad būtų galima pastatyti numirusio vaiko grabelį šalia senelio.

Galimas daiktas, kai kas, žiūrėdamas laidotuvių bei klausydamasis gedulingo pamokslo, ir prisiminė karaliaus žiedą apgalvestaudamas, kad šis guli grabe užmirštas ir niekam neteikdamas džiaugsmo. Ko gero, gal dar kai kas ir pakuždėjo savo kaimynui, jog dabar visai būtų nesunku paimti žiedą, nes rūsys, be abejo, liks neužmūrytas iki rytojaus.

Tarp daugelio, kuriems graužė galvą šitokios mintys, buvo ir vienas valstietis iš Melomstugos vienkiemio Olsbiune, Bordas Bordsonas. Tačiau jis nebuvo iš tų, kurie pražilo rūpindamiesi šiuo žiedu. Atvirksčiai. Kai kas nors prašnekdavo apie žiedą, Bordas tuoj pridurdavo, esą ir šiaip turis neblogą sodybą, ko jam pavydėti generolui, dėl jo šis galėjęs ir visą gorčių aukso į grabą susipilti.

Dabar, stovėdamas kapinėse, jis, kaip ir daugelis, pagalvojo, kaip keista, kad rūsys liks atviras. Bet nė kiek neapsidžiaugė dėl to. Net susirūpino. „Rotmistras turėtų liepti šiandien pat jį užmūryti, — pagalvojo. — Daug atsiras tokių, kurie įsigeis turėti tą žiedą.“

Tai, žinoma, buvo ne jo reikalas, vis dėlto jį be paliovos persekiojo mintis, jog pavojinga nakčiai palikti rūšį atvirą. Buvo rugpjūčio mėnuo, naktys tamsios, ir jeigu rūsio neužmūrys šiandien, ko gero, gali vagis įlįsti ir pasisavinti brangenybę.

Bordsoną pagavo tokia baimė, kad jau buvo bemanąs eiti pas rotmistrą perspėti, bet žinojo, jog žmonės jį laiko keistuoliu, todėl nenorėjo išgirsti patyčių. „Žinoma, kad tavo teisybė, — pagalvojo jis, — bet jeigu persistengsi, tave išjuoks. Rotmistras pats yra išmintingas vyras ir tikriausiai jau liepė užmūryti rūšį.“

Jis taip įsimastė, jog nepastebėjo, kada baigėsi laidotuvės, vis

tebestovėjo prie kapo ir gal dar ilgai būtų stovėjęs, bet priėjo žmona ir patempė už rankovės.

— Kas tau yra? — tarė ji. — Stovi ir žiūri į vieną daiktą lyg katė į pelės urvą.

Valstietis krūptelėjo, pakėlė akis ir pamatė, kad jie su žmona vienodu palikę kapuose.

— Nieko, — atsakė jis. — Tik stoviu ir galvoju...

Aišku, mielai būtų pasipasakojęs žmonai, kas jam neduoda ramybės, bet juk žinojo, kad ši daug gudresnė už jį. Tikriausiai pripažintų, kad be reikalo rūpinasi. Pasakytų, girdi, ne tavo reikalas, ar užmūrys rūšį, ar neužmūrys, — tesizino rotmistras Liovensšoldas.

Jie leidosi namų link, ir dabar, nusigręžęs nuo kapo, Bordas Bordsonas, rodos, turėjo užmiršti rūšį, bet anaipatol. Žmona kalbėjo apie laidotuves: apie grabą ir nešėjus, apie procesiją ir pamokslą prie kapo, ir Bordas taip pat kartais įterpdavo vieną kitą žodį, kad pati nepastebėtų, jog jis nieko nežino ir nieko negirdi, bet netrukus žmonos balsas pradėjo kažkur tolti. Į galvą ėmė lįsti vėl tos pačios mintys. „Aha, šiandien sekmadienis, — samprotavo jis mintyse, — ir gal užtat šventą dieną mūrininkas nenori darbuotis. Bet tada rotmistras turėtų duoti dalerį duobkasiui, kad šis pabudėtų naktį prie kapo. Iš tikrųjų būtų gerai, kad jam ateitų tokia mintis!“

Kur buvęs, kur nebuvęs, Bordsonas ėmė balsiai pats su savimi šnekėti:

— Nieko nepadarysi, matyt, reikės man eiti pas rotmistrą. Kas man darbo, tegul žmonės juokiasi iš manęs.

Jis buvo visai užmiršęs, kad žmona eina šalimais, ir atsipeikėjo tik tada, kai ši staiga sustojo ir pasižiūrėjo į jį.

— Nieko tokio, — pasakė jis. — Čia aš vis apie tą patį, kur pirma galvojau.

Ir vėl jie traukė toliau, kol galiausiai pasiekė namus.

Namuose Bordsonas vylėsi, kad neramios mintys atstos, ir, galimas daiktas, taip būtų įvykę, jei jis būtų galėjęs nusitverti kokio

darbo, betgi buvo sekmadienis. Pavalgiusi pietus, Melomstugos šeimyna išsiskirstė kas sau. Bordas paliko vienas besėdįs troboje, ir vėl jį užpuolė tas pats galvasuktis.

Po valandėlės jis pakilo nuo suolo ir nuėjęs ėmė šukuoti arklį, ketindamas joti į Hedebiu pasišnekėti su rotmistru. „Jei ne, žiedą pavogs dar šiandakt“, — samprotavo jis.

Tačiau nieko doro iš to neišėjo. Bordas buvo per drovus. Tevaliojo užsukti tiktai į kaimynų sodybą, manydamas pasipasakoti šeiminkui, kokį turįs nerimą, bet šį rado ne vieną ir vėl neišdrąsino prašnekti. Ir sugrįžo namo, niekam nieko nepasakęs.

Kai tik saulė nusileido, jis nuėjo gulti ketindamas išmiegoti iki ryto. Bet užmigti nepavyko. Vėl užgulė neramumas. Tik vartėsi nuo šono ant šono lovoje.

Žmona, aišku, irgi negalėjo užmigti ir po valandėlės paklausė, ko jis taip blaškąsis.

— Nieko tokio, — atsakė vėl kaip paprastai. — Aš čia, matai, dėl vieno dalyko suku galvą.

— Taip, tu jau kelis sykius šiandien taip esi sakęs, — tarė žmona, — bet, man rodos, verčiau prisipažink, dėl ko tu kremtiesi. Manau, ne toks jau baisumas, kad negalėtum pasisakyti.

Išgirdęs iš žmonos tuos žodžius, Bordas pamanė, kad jeigu paklausys jos ir pasipasakos, tada galės užmigti.

— Matai, guliu ir galvoju, ar generolo kapą jau užmūrijo, ar jis bus atviras visą naktį, — pasakė jis.

Žmona nusijuokė.

— Aš irgi apie tai galvojau ir manau, jog visi, kas buvo šiandien prie kapo, tą patį galvojo. Bet negi dėl to tau verta kamuotis be miego.

Bordas nudžiugo, kad žmona per daug nesijaudina. Jam pasidarė smagiai, pamanė, kad dabar jau galės užmigti.

Bet vos tik patogiai atsigulė, neramumas vėl apniko. Iš visų pusių, iš visų trobų, rodos, ėmė sėlinti šešėliai, ir vis ta pačia kryptimi — visi traukė kapinių link, kur buvo atviras kapas.

Jis stengėsi gulėti tyliai, kad žmona užmigytų, bet plyšo galva, o kūną pylė prakaitas. Norom nenorom turėjo visą laiką vartytis.

Žmonai baigėsi kantrybė, ir ji pusiau juokais burbtelėjo:

— Mielas vyreli, man rodos, iš tikrųjų būtų geriausia, jeigu nueitum į kapines ir pats pasižiūrėtum, kaip ten tas kapas, o dabar vartaisi ir blaškaisi, nesudedi bluosto.

Vos tik ji šitaip pasakė, vyras išsiritu iš lovos ir ėmė rengtis. Jam atrodė, kad žmona teisybę kalba. Nuo Olsbiuno iki Bru bažnyčios ne daugiau kaip pusvalandis kelio. Po valandos jis jau būtų namie ir tada galėtų miegoti visą naktį.

Bet kai tik šis išėjo pro duris, žmona pagalvojo, kadgi baisu bus jos žmogui vienut vienutėliam keliauti į kapines, tada pati išsko iš lovos ir bemat apsirengė.

Vyrą pasivijo ant kalnelio netoli Olsbiuno. Bordas nusijuokė išgirdęs ją ateinant.

— Bene eini pažiūrėti, ar aš nepavogsiu generolo žiedo? — paklausė jis.

— Širdele tu mano! — pasakė žmona. — Aš puikiai žinau, kad tu šito nė negalvoji. Tik atėjau tau padėti, jeigu kartais sutiktum kapų dvasią arba arklį vaiduoklį.

Ir pasileido abu protekiniais. Jau buvo naktis, aplinkui tamsu, nors į akį durk, tik vakaruose bolavo siauras šviesos ruoželis, bet kelią jie žinojo labai gerai. Eidami kalbėjosi ir buvo kuo puikiausiai nusiteikę. Juk jie tik eina į kapines pasižiūrėti, ar kapas atviras, kad Bordui daugiau nebereikėtų atsigulus sukti dėl to galvos.

— Man rodos, tikrai negalimas daiktas, kad Hedebiu žmonės būtų tokie drąsūs, jog laikytų žiedą neužmūrytą, — pasakė Bordas.

— Taigi, netrukus patys įsitikinsim, — atitarė žmona. — Kažin ar tik ne kapinių tvora antai netoliese.

Vyras sustojo. Jis nustebo, kad žmona kalba tokiu smagiu balsu. Juk negali būti, kad ji koku nors kitoku tikslu negu jis dabar ten eina.

— Kol dar neįėjom į kapines, — prakalbo Bordas, — reikėtų mudviem susitarti, ką darysim, jeigu kapą rasim atvirą.

— Mano supratimu, ar jis bus atviras, ar neatviras, nėra mums ko daugiau veikti, tik eiti namo ir gultis.

— Žinoma. Čia jau tavo teisybė, — pasakė Bordas ir vėl sukruto eiti. — Nėra ko tikėtis, kad kapinių vartai tokiu metu būtų atrakinti, — netrukus pridūrė jis.

— Tikriausiai ne, — pritarė žmona. — Turėsime ropštis per tvorą, jei norim pasveikinti generolą ir pažiūrėti, kaip jam sekasi.

Vyras vėl nusistebėjo. Jis išgirdo, kaip sučežėjo pabirę akmenukai, ir netrukus pamatė žmonos šešėlį, dūluojantį dar kiek blyškiam vakarų danguje. Ji jau stovėjo ant tvoros. Nieko čia ypatinga, tvora neaukšta, vos poros pėdų aukščio, tiktai keista, kad pati, nieko nelaukusi, užsilipo pirma jo.

— Klausyk! Te ranką, aš tau padėsiu užsikabinti, — pasakė ji.

Neilgai trukus tvora buvo įveikta, ir jie atsargiai tykino tolyn tarp mažų žemės kauburėlių.

Vieną kartą Bordas užkliuvo už kauburėlio ir vos neparvirto. Jam pasirodė, kad kažkas tyčia pakišo koją. Jis taip išsigando, jog net drebėti pradėjo, ir balsiai tarė, kad visi numirėliai suprastų, jog jis nieko pikta negalvoja:

— Kaip kažin ką, nebūčiau atėjęs čia, jeigu nebūtų toks rimtas reikalas.

— Oi, ką tu! — pasakė žmona. — Čia tikrai tavo teisybė. Bet žinai, ana jau ir kapas netoli.

Po juodu nakties dangum jis išvelgė nuverstus kapo akmenis.

Netrukus jie buvo prie kapo ir rado jį atvirą. Anga kapo skliaute nebuvo užmūryta.

— Tikri apsileidėliai, — tarė vyras. — Rodos, tyčia taip padarė, norėdami pastūmėti į sunkų nusikaltimą visus, kas žino, kokia čia brangenybė paslėpta.

— Jie ramūs, mano, kad niekas nedrįs ką nors padaryti numirėliui, — paaiškino žmona.

— Be to, ir malonumas menkas lįsti į tokį kapo rūšį, — toliau varė vyras. — Įšokti dar įšoktum, nesunku, bet paskui ir liktum tupėti ten kaip lapė spąstuose.

— Šįryt aš mačiau, kad jie lipdami į rūšį pasistatė kopėtėles, — tarė žmona, — bet tikriausiai dabar bus išėmę.

— Dievaži, reikia pažiūrėti, — atsiliepė vyras ir ėmė grabalioti aplink rūsio angą. — Ne, tik tu pamanyk! — sušuko jis. — Čia tai jau visai be galvos. Kopėtėlės tebestovi.

— Iš tikrųjų avigalvių darbas, — pritarė žmona. — Bet žinai, ką aš manau: didelio čia daikto, kad kopėtėlės stovi! Juk tasai, kur ten gilumoj gyvena, gali pats atsiginti ir neduoti to, kas jam priklauso.

— Taigi kad galėtum žinoti! — pasakė vyras. — Kažin, o gal man ištraukti kopėtėles?

— Man rodos, geriau nieko čia prie kapo neliesti, — svarstė žmona. — Bus geriau, jeigu duobkasys rytoj rytą ras viską, kaip palikęs.

Jie stovėjo sutrikę, neryžtingi, įsistebeiliję į juodą kapo angą. Rodos, jau galėjo eiti namo, bet kažkokia paslaptinga jėga, kažkas, apie ką nė vienas nediršo užsiminti, laikė juos.

— Galėčiau išties nejudinti kopėtelių, — galų gale tarė Bordas, — jeigu tik būčiau tikras, kad generolas turi galios atsiginti nuo vagių.

— O tu pamėgink įlipti į kapą ir tada sužinosi, kokios jis turi galios, — pasakė žmona.

Rodėsi, kad Bordas tiktai ir laukė šitų žmonos žodžių. Jis vienu šuoliu atsidūrė prie kopėtelių ir bemat šmurkštelėjo pro kapo angą.

Tačiau vos tik nužengė ant cementinių rūsio grindų, tuoj išgirdo girgždant kopėtėles ir pamatė, kad žmona atlipa iš paskos.

— Aha, ir tu atsekei, — tarė jis.

— Bijau tave vieną palikti su numirėliu.

— O, aš nemanau, kad jis būtų labai pavojingas, — pasakė vyras. — Nejaūčiu, kad kokia šalta ranka norėtų mane užsmaugti.

— Aišku, kad jis mums nieko nedarys, — antrino žmona. — Juk žino, kad mes neketinam vogti žiedo. Suprantama, kas kita būtų, jeigu mes imtume tyčia ir pamėgintume atsukti grabo antvožą.

Vyras bemat ėmė grabaliooti generolo grabo antvožą. Tuoju surado veržlę, kurios viršuje buvo mažas kryželis.

— Viskas, rodos, tyčiom pritaikyta vagiui, — tarstelėjo jis, pradėjęs atsargiai, bet mikliai sukti antvožo veržles.

— Ar nieko negirdėt? — paklausė žmona. — Ar nejauti, gal jis kruta po antvožu?

— Čia tylu tarsi kape, — atsakė vyras.

— Jis turbūt nemano, kad mes kėsinaimės atimti tą, kas jam užvis brangiausia, — spėjo žmona. — Kitas dalykas būtų, jeigu atvožtume dangtį.

— Taigi, bet čia jau turėsi man padėti, — įspėjo vyras.

Jie nukėlė antvožą ir dabar jau niekaip neįstengė sutramdyti noro kuo greičiau pasiimti brangenybę. Numovė žiedą nuo sudulėjusios rankos, vėl uždėjo antvožą ir, netarę nė žodžio, išlipo iš kapo. Eidami per kapines atgal, susiėmė rankomis ir tik tada, kai perlipo neaukštą mūrinę kapinių tvorą ir atsidūrė kelyje, drįso prašnekti.

— Jau pradėdu galvoti, — pasakė žmona, — kad jis to ir norėjo. Suprato, kad mirusiam žmogui nėra reikalo turėti tokią brangų daiktą, ir todėl gražiuoju mums jį atidavė.

Vyras nusikvatojo:

— Oho, tu irgi gera. Ne, tu manęs tai jau neįtikinsi, kad jis atidavė mums žiedą gražiuoju: juk neturėjo jėgos pasipriešinti.

— Žinai ką, — tarė žmona, — šianakt tu buvai tikras vyras. Mažai atsirasčių tokių, kurie drįstų lipti į generolo kapą.

— Man visai neatrodo, kad būčiau ką nors negerai padaręs, — atitarė vyras. — Iš gyvo žmogaus niekada nesu paėmęs nė skatiko, kas gi čia tokio atimti iš numirėlio tai, ko jam visai nereikia.

Jie ėjo išdidūs ir patenkinti. Ir tik stebėjosi, kad niekam dau-

giau neatėjo į galvą tokia mintis. Bordas pasakė žadąs nuvažiuoti į Norvegiją ir parduoti žiedą, kai tik pasitaikys patogi proga. Jie manė, jog gaus už žiedą tiek daug pinigų, kad visą gyvenimą nebereikės vargo vargti.

— Bet klausyk, — pasakė žmona, staiga sustojusi, — ką aš ten matau? Argi jau pradeda aušti? Ana kaip šviesu rytuose.

— Ne, dar neturėtų saulė tekėti, — paprieštaravo valstietis. — Tikriausiai gaisras kur nors. Atrodo, lyg Olsbiuno pusėje. Ar tik ne...

Bet jo šneką nustelbė žmonos klyksmas.

— Juk degam mes! — šaukė ji. — Melomstuga dega. Generolas ją padegė!

Pirmadienio rytą duobkasys uždusęs atskubėjo į Hedebiu, kuris buvo visai netoli bažnyčios, ir pranešė, kad ir jam, ir mūriniui, kuris turėjo užmūryti kapo angą, pasirodę, jog generolo grabo antvožas persikreipęs, o skydai ir žvaigždutės, kuriomis jis buvo papuoštas, nuslinkę į šoną.

Bemat viskas buvo ištirta. Tuoj paaiškėjo, kad kape didžiausia netvarka, o grabo veržlės atsuktos. Atkėlus antvožą, iškart paaiškėjo, kad ant generolo kairės rankos smiliaus nebėra žiedo.

III

Aš galvoju apie karalių Karolį XII ir stengiuosi suprasti, kodėl žmonės jį taip mylėjo ir kodėl taip jo bijojo.

Prisimenu, kaip kartą — tai buvo jau paskutiniais jo gyvenimo metais — jis atėjo į Karlstado bažnyčią per pamaldas.

Į miestą atėjo raitas, vienas ir niekieno nelaukiamas, o kadangi žinojo, kad bažnyčioje vyksta pamaldos, paliko arklį prie šventoriaus vartų ir įėjo per priebažnytį kaip eilinis žmogus.

Vos tik įžengęs pro duris pamatė, kad pastorius jau sakyklo-

je, ir, nenorėdamas jam trukdyti, čia pat sustojo. Neieškojo vietos klauptuose, o atsisliejo nugara į durų staktą ir ėmė klausytis.

Tačiau nors įėjo nepastebimai ir stovėjo patyliukais prietamsyje po choru, vis dėlto kai kas iš paskutinių suolų jį pažino. Gal tai buvo senas kareivis, netekęs rankos ar kojos mūšio lauke ir todėl parsiūstas namo, dar nepasiekęs Poltavos: jam tad ir pasirodė, jog kumpanosis vyriškis aukštyn sušukuotais plaukais būsiąs karalius. Ir, vos tik pažino jį, tuoj atsistojo.

Kaimynai šalia jo turbūt nustebo, kodėl šis taip padarė, ir tada jis pakuždėjo jiems, kad karalius esąs bažnyčioje. Ir, be abejo, sutartinai pakilo visas suolas, kaip esti, kai skaitomi Dievo žodžiai nuo altoriaus arba iš sakyklos.

Paskui žinia pasklido iš vieno suolo į kitą, ir visi, jauni ir seni, turtingi ir vargšai, tiek ligoti, tiek sveiki, sukilo iš vietų.

Taip atsitiko, kaip minėjau, vienais iš paskutiniųjų karaliaus Karolio gyvenimo metų, kai jau buvo prasidėję vargai ir nesėkmės, ir gal bažnyčioje nebuvo žmogaus, kuris dėl karaliaus kaltės nebūtų netekęs brangaus giminaičio ar praradęs turtų. Jeigu kas nors atsitiktinai ir negalėjo nusiskųsti pats dėl savęs, tai turėjo bent prisiminti, kokia nualinta yra visa šalis, kiek prarasta provincijų ir kad visa karalystė apsupta priešų.

Ir vis dėlto, vis dėlto tereikėjo pašnibždėti, kad tas žmogus, kuris tiek daug kartų buvo keiktas, stovi Dievo namuose, ir bemat visi sukilo.

Ir liko stovėti. Niekas nė nemanė vėl sėstis. Argi taip galima? Prie bažnyčios durų stovi karalius, o kol jis stovi, reikia visiems stovėti. Jei kas atsisėstų, tuo parodytų nepagarbą karaliui.

Net jeigu pamokslas ilgai užtrukty, vis tiek reikia kentėti. Negalima įžeisti to, kuris stovi prie durų.

Apskritai jis buvo kareivių karalius, praręs, kad kareiviai su džiaugsmu eitų už jį mirti. Bet čia, bažnyčioje, jį supo paprasti miestiečiai ir amatininkai, eiliniai švedai, vyrai ir moterys, kurie

niekada negirdėjo kariškos komandos. Tačiau vos tik karalius pasirodė tarp jų, jie pateko jo valdžion. Jie būtų ėję su juo bet kur, visi būtų atidavę jam viską, ko tik būtų pareikalavęs, jie tikėjo juo, jie garbino jį. Visa bažnyčia dėkojo Dievui už tą nuostabų vyrą, kuris buvo Švedijos karalius.

Kaip sakiau, mėginu gilintis į visa tai, noriu suprasti, kodėl meilė karaliui Karoliui taip buvo perėmusi žmonių sielas, taip tvirtai įstrigusi net į pačias rūsčiausias ir šiurkščiausias senas širdis, kad visi tikėjosi, jog toji meilė liks gyva ir po jo mirties.

Ir todėl, kai paaiškėjo, kad kažkas pavogė generolo žiedą, Bru parapija negalėjo atsistebėti, kas išdrįso taip padaryti. Buvo manoma, kad mylinčias moteris, palaidotas su sužadėtuvių žiedais ant pirštų, vagys gali plėšti be jokio pavojaus. Jeigu motina atsigula į mirties patalą, sugniaužusi savo vaiko garbaną rankose, iš jos galima be baimės tą garbaną išplėšti, arba jeigu pastorių paguldo į grabą su Biblija galvūgalyje, drąsiai ją galima pagrobtį, ir niekas to net nepalaikytų nusikaltimu. Bet numauti Karolio XII žiedą nuo piršto mirusiam generolui iš Hedebiu — tai toks įžūlumas, kuriam vargu ar galėjo ryžtis nors vienas moters pagimdytas žmogus.

Žinoma, buvo dedamos pastangos susekti nusikaltėlių, tačiau nieko padaryti nepavyko. Vagis atėjo ir išėjo nakties tamsoje, nepalikdamas jokių pėdsakų, kurie būtų galėję užvesti ant kelio ieškotojus.

Čia vėl žmonės negalėjo atsistebėti. Juk tiek sklido gandų apie vaiduoklius, kurie per naktį naktis neduoda ramybės, norėdami surasti nusikaltėlių, padariusių kur kas mažesnę žalą.

Bet kai galų gale paaiškėjo, kad generolas nieku gyvu nenorėjęs atiduoti savo žiedo, kad jis kovojęs už jį taip pat aršiai ir negailėstingai, kaip kad būtų daręs, jeigu iš jo būtų pavogę žiedą gyvam esant, tada nė vienas žmogus nėmaž nenustebo. Niekas nesuabejojo nė trupučio, nes to visi ir tikėjosi.